

לשון חכמים

הרב יצחק עקיבא סץ

בנוסף תפלת מוסף לשבת ראש חדרש

מחולק לארבעה סעיפים

א. נוסח אשכנז המקובל בסוף ברכה הרביעית (קדושת היום) של מוסף בשבת ראש חדרש.

ישוב בדברי ערוך השולחן בהג"ל. דמיון בין נוסח בני רומא לנוסח אשכנז. טעם לשילוב הזכרת שבת בנוסח ר"ח שחל בשבת, וסמוך לחתימה מעין החתימה.

ב. בירורים לענין סמוך לחתימה מעין החתימה.
נוסחאות אשכנז עתיקים (תשע עשרה עדויות) בברכה רביעית הג"ל, ובירורים.

ג. אין חותמים ברכה בשתים.
בשבת יו"ט או שבת ר"ח שחותמין מקדש השבת וישראל וכו' מחלוקת הראשונים מרוע אינה נקרא חותמים בשתים ובאור בדברי תלמידי רבינו יונה ואבירדרהם.

ד. נוסח בני רומניא.

א

נוסח סוף ברכה רביעית (קדושת היום) לתפלת מוסף בשבת ראש חדרש

מאמר זה אינו מיועד ח"ו לנקד ליזה נוסח זהו,
אלא לזכר אחת הנוסחאות העתיקות בישראל.

להקלת הבנת הנושא נקדים נוסח אשכנז המופיע בסדורים הנפוצים.

אלרנינו ואלרדי אבותינו רצה במנוחתנו וחדש עלינו ביום השבת הזה את החדש הזה
למנוחה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים
ולשלום. למחילת חטא ולסליחת עון. בשנת העיבור מוסיפים כאן ולכפרת פשע. כי

לפני כשנה פורסם בעתון מסוים מאמר בשם "לתיקון טעות חמורה". בעל המאמר מתלונן מר על נוסח

בעמך ישראל בחרת מכל האמות ושבת קדשך להם הודעת וחקי ראשי חדשים להם קבעת. ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל וראשי חדשים:

כתב הערוך השולחן באור"ח סי' תכה ס"ב ז"ל:

דברי
הערוך
השולחן

ודע שמעולם תמהתי על נוסח שלנו שבסוף אתה יצרת שאחר למחילת עון אומרים כי בעמך ישראל בחרת וכו' ושבת קדשך וכו' למה אין אומרים "קדשנו במצותיך ותן חלקנו וכו' והנחילנו וכו' וינוחו בו ישראל מקדשי שמך" כי בעמך ישראל וכו' והרי כל יורט שחל בשבת ור"ה ויוה"כ שחלו בשבת אומרים בסוף הברכה האמצעית נוסח זה שזהו תורף קדושת שבת ולמה לא יאמרו זה ברא"ה שחל בשבת ובנוסח ספרד (קרי חב"ד) ישנו באתם זה הנוסח ולענ"ד בנוסח אשכנז חסר זה מהדפוס ואני נוהג לאומרה ואין שום טעם שלא לומר זה ולא מצאתי מי שהעיר בזה.

כלומר בעל ערוה"ש מציג תיקון של כ"ה תיבות (בנוסח חב"ד כ"ז) בנוסח המקובל. ואף שאין אנו ראויים לחלוק על דעתו הרחבה, מ"מ מוטל עלינו לברר הענין למיטב יכולתנו. ואומר, שנוון, חוץ מהערוך השולחן לא מצאנו בגדולים מיהוה המתיחס במפורש לענין, ואפי' מבעל התניא (שנמצא בנוסח סדור חסידיו תיבות אלו) אין נימוק (באור"ח סי' תכה אין שו"ע הרב), גם שער הכוול והרה"ג ר' חיים נאה אינם נותנים הסבר. ורוב חסידים לא קיבלו נוסח ההוא*, וגם אינו בנוסחאות סדורי האר"י (זאלקווא, ר' אשר, ר' שבת מראשקוב, ור' יעקב קאפל). במשא ומתן בנושא עם חבירי היו שנטו שיש צורך רק לבירור הנוסחאות בלי לנמק (אם לא נמצא מפורש בקדמונים) פן הנימוק לא ימצא חן בעיני אחד הלומדים ולדעתו ח"ו וכשל עוזר ונפל עוזר, ויש שדרשו נימוק. לדעתנו, הנוסחאות תדברנה בעד עצמן (ונוסיף נופך מדילן הסבר הענין). והוא שנוסחאנו מקובל

אשכנז המודפס בתפילת מוסף לראש חודש ומציע תיקון לפי נוסח חסידיו חב"ד (שאלוי יש בדומה לו בסדור רבי' סעדי', דהלן) אחרי תיבות למחילת חטא ולסליחת עון "קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך, וטהר לבנו לעבדך באמת, והנחילנו ה' אלקינו באהבה וברצון שבת קדשך, וינוחו בו כל ישראל מקדשי שמך", וההמשך "כי בעמך ישראל בחרת מכל האומות" כי עד תחילת הברכה. בעל המאמר קרא תגר על נוסח אחינו בני אשכנז, הן פרושים והן חסידים, המחסינים (לפי דעתו) אותם כ"ה ולפי נוסח חב"ד כ"ז) תיבות. וגם הביא דברי הערוך השולחן זצ"ל (ויבאו להלן) בסימן תכה סעי' ב, ומסכם "נמצאנו למדים שההשמטה הנ"ל בטעות יסודה, דפוס מסויים החסיר משום מה את כ"ז המלים האמורות ודפוסים אחרים הלכו בעקבותיו ונהגו כמותו - וכך נשתרשה ההשמטה במשך עשרות שנים כמעט בכל הסידורים, מבלי שאיש העיר על כך לא לפני בעל ערוך השולחן ולא אחריו". וממשיך הוא לשבח סדור מסוים המתקן לדעתו את המעוות (והוא פירט שם כל חמשת המהדורות מכל הגדלים, פרסומת די זולה להתכבד בקלון נוסח אשכנז המקובל). ובסוף כותב "מעתה קל על כל יהודי, המתייחס ברצינות גמורה לענייני התפילה, לתקן את הטעות החמורה השגורה בתפילת אתה יצרת, הן בתפילת עצמו והן בתפילת בניו, ובבתי כנסת ראוי ונוון ששליחי הציבור בתפילת מוסף של שבת ור"ה אלול יתפללו מתוך סידור מתוקן למען שתיאמר תפילת אתה יצרת כהלכה-בהתאם להנחיותיו של בעל שולחן ערוך" (כנ"ר ט"ס זצ"ל ערוך השולחן).

בעל המאמר לא הטריח את עצמו לחפש במקורות, והוציא לנו על נוסח של רוב בני אשכנז (הן חסידים הן פרושים), נוסח קדום הנמצא בכ"י ודפוסים, והוא שהמריץ אותנו לכתוב מאמר זה.

* [גם אינו בסדור נוסח קרלין סטולין, הגם שבמהדורת תשי"ב ושואר צלום סדור נוסח קידינוב] נדפס הנוסח "והנחילנו וכו'", בסדור החדש שבהוצאת כ"ק אדמו"ר שליט"א כבר הושמט קטע זה ע"פ מנהג קרלין. גם הרה"ק רבי ירחמיאל משה מקינזיץ שהגיה סדורו עמ"י מנהיג האדמו"ר בעל ה"בית אהרן" מחק קטע זה מתוך הסדור.]

בדורות אחרונים¹, ומכל מגייה הסדור המפורסמים מה"ר שבתי סופר מפרעמישלא², ר' עזריאל ובנו ר' אליהו, ר' זלמן הענא, מה"ר יעקב עמדין, מה"ר וולף היידנהיים, עד ר' זעליגמן בער בעל סדר עבודת ישראל, אין פוצה פיו נגדו³, והוא נוסח קדום הנמצא גם בדפוס פראג שנת רע"ז⁴ (הגהו מה"ר אברהם מפראג⁵ בעל הגהות הטור המובא בדרכי משה), ובסדור דפר בומברג רפ"ט(?) דף סו, א. ובכ"י פרנקפורט (227, מ.ל. 23165) דף 58, א-ב הנכתב בסביבות שנת ה"א ק' או ר' (ראה להלן בסעי' ב מתוך כ"י ודפוסים עתיקים שנים עשרה עדויות לנוסח זה), וקשה ביותר לתלות גם בם טעות הדפוס. וכן נראה להלן שגם בנוסח בני רומא, וגם בנוסח שלפני הרשב"ץ אין תוספת כ"ה המלים.

והנה מה שטען מנוסח שלש רגלים, להוסיף בשבת ר"ח "קדשנו במצותך ותן חלקנו וכו' והנחילנו וכו' ויניחו בו ישראל מקדשי שמך" אינו קשה למעיין בנוסח יו"ט לחדו ובתוספת עבור שבת, שהרי קדשנו וכו' והנחילנו וכו' הוא נוסח של יו"ט בימות החול כמו בשבת רגילה, וביום טוב שחל בשבת אין במוסף יותר תוספת מאשר לר"ח, משא"כ בשבת ר"ח, שאמנם יקדשנו וכו" יש לו שייכות לשבת אבל לא לר"ח⁶. והתכלית הנרצה לקצר בתוספת כמה שאפשר כדי לאפשר סמוך לחתימה מעין החתימה בשניהם כמבואר להלן.

וזה הנוסח (מנהג מזרח אירופה):

והשיאנו וכו' ואמרת לברכנו (לגת אר"א רצה במנוחתנו) קדשנו במצותך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבודך באמת והנחילנו ה' אליקנו (לגת באהבה וברצון) בשמחה ובששון (שבת ו)מועדי קדשך וישמחו בך ישראל מקדשי שמך בא"י מקדש (השבת ו)ישראל והזמנים. כלומר חוץ מהחתימה תוספת של "אר"א רצה במנוחתנו", "באהבה וברצון", "שבת ו" ולא יותר, ואף בדפוס פראג רע"ג ופיוזו רפ"א אין בהתחלה אר"א רצה במנוחתנו.

1 כחמש מאות שנה, כדלהלן. בספרי בעלי התוספות, ראב"ן, ערוגת הבשם, אור ארז, ראב"ה, מרדכי ועוד, לא מצאתי נוסח ברכה זו, חוץ מנוסח צרפת שבמחזור ויטרי ועץ חיים מלונדון (ושבנדון כנוסח הספרדים) ורמז דק בסדור הרוקח ויובאו להלן, וע' במחכים עמ' 32 שגם נוסחו אינו ברור.

2 בתשובת המהרש"ל סי' סד ובסדורו המובא כסדר בסדור מהרש"ס הנ"ל עם מאות חילופי נוסחאות ממהרא"ק, מהר"י ברוגא, ר"ז נקדו, ועוד, אין תזכורת לתיבות אלו במוסף שבת ר"ח. 3 גם המקור חיים מבעל חות יאיר סי' תכה (הובא לקמן בסעיף ב בהערות) העיר על נוסח ברכה זו, ובענין דידן שתק וושמא ממש"כ שם יש ללמוד שלילת כ"ה תיבות אלו, ע"ש, גם מתלמידי הגר"א שדקדקו על כל הגה שהוציא מפיו לא שמענו בה דבר, ובדואי אם אמר דבר גדול כזה (כ"ה תיבות) היה ידוע.

4 ידוע רק שלשה עותקים ממנו, בבית דין לונדון, אוקספורד, ובית כנסת האיטלקי בירושלים.

5 כ"כ מה"ר שבתי סופר מפרעמישלא בשנת שע"ז בהקדמה לסדורו, ו-ט תשמ"ז עמ' 93.

6 כתב השלטני גבורים למרדכי שבת ודף עא עמ' א דפ"ו) "יש שואלין למה מניחין בשבת ברכה אמצעית של שבת ואמרים של יו"ט שהיא אתה בחרתנו וכוללני בה של שבת, וכן במוסף שבת ור"ח מניחין תכנת ואמרין אתה יצרת והטעם משום דברכות של שבת, שהן אתה קדשת ישמח משה אתה אחד, לא יפול בהם יפה עירוב של שבת ויו"ט ור"ח כמו שנוכל לומר באהבה בחרתנו ואתה יצרת, ולכן מניחין וכוללני של שבת באהבה בחרתנו ובאתה יצרת וכו"ל המליץ נחיוסיו לנילה י, ה) ומתחילין בכולן בשל שבת, כלומר מזכיר בהן של שבת תחילה. וי"א טעם אחר למה מניחין של שבת ואמרין של יו"ט כדי לפרסם שהוא יו"ט וזה"ל נר"ח, כך הביא הכנה"ג לו"ה סי' תכח. מזכיר של שבת תחילה שהיא תדירה, אר"ח"ל. ולפי טעם השני "כדי לפרסם" עיקר הנוסח במוסף שבת ר"ח הוא של ר"ח, ואולי זה טעם לנוסח בני רומא ואשכנז.

ובמוסף ראש השנה ויום כפור קצת יותר תוספת, זה נוסחו:
(לגמ' או"א רצה במנוחתנו) קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטיבך ושמחנו
בישועתך (לגמ' והנחילנו ה' אלקינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בו ישראל
מקדשי שמך) וטהר לבנו לעבודך באמת כי אתה אלקים אמת ודברך אמת וקים לעד
בא"י מלך כו' מקדש (השבת ו) ישראל ויום כו'.
כלומר תוספת "או"א רצה במנוחתנו", "והנחילנו" עד "שמך", ואף בזה בסדור שונצינו
ר"ס, פראג רע"ג, פיזור רפ"א, אוגשפורק רצ"ו, כל תוספת הזו לפני החתימה אינה
בשבת.

יוצא מהנ"ל שאין הוכחה ממוסף שבת יו"ט ור"ה ויו"כ לתיקון כ"ה תיבות הנ"ל, ושנוסח
אשכנז (שאינו בו תוספת תיבות ההן) נוסח קדום, ולהלן נראה שגם בנוסח בני רומא
ורשב"ץ אינו, וכי אפשר לתלות חסרון הנ"ל בהשמטת הדפוס? גם ידוע לכל בר בי רב
שנוסחאות הב"ד (ושאר החסידים) אינם נוסח אשכנז המקורי אלא שהוספו כדי לכוון
כוונות האר"י ז"ל ועוד מקובלים, וגם בנידון דידן רוב חסידים לא קבלוהו. ואת הערוך
השולחן יש לדון לכך זכות שלפניו לא היו מצויים דפוסים וכ"י לרוב כזמננו שניתן
לבדוק.

סכס

דמיון בין נוסח בני רומא לנוסח אשכנז, וממנו ניתן להבין נוסח אשכנז.

והנה לפנינו נוסחאות של שלש עדות שונות שעלו במצורתנו (כדי לקצר הבאנו רק ראשי
הפרקים). כוונתנו ב"נוסח ספרד" לנוסח עדות המזרח. לדעתנו לצורך זה יהיו יש חשיבות
רב למיקום הקטע ישמחו וכו'.

נוסח ספרד (בית מנוחה ליורנו)	נוסח בני רומא (קמחא דאבישונא בולוניא שנת ש')	נוסח אשכנז
אתה יצרת (כנוסח ספרד), יהי רצון וכו' שתעלנו, פסוקים וביום השבת, ובראשי חדשיכם, או"א חדש עלינו את החדש וכו' (נוסח ספרד להלן חדש נחול בלי שינוי), ישמחו במלכותך וכו'	אתה יצרת, ובכן יהי רצון וכו' שתעלנו, פסוקים וביום השבת, ובראשי חדשיכם, ישמחו וכו' (נלי או"א להלן נא), או"א חדש עלינו וכו' (נוסח בני רומא ניל נחל חדש נחול בלי שינוי) עד וחקי שבתות וראשי חדשים להם קבעת בא"י מקדש השבת וישראל ור"ח.	אתה יצרת, יהי רצון וכו' שתעלנו וכו', פסוקים וביום השבת, ובראשי חדשיכם, ישמחו וכו', או"א רצה במנוחתנו וחדש כו' ביום השבת הזה את החדש וכו' ולסליחת עון כי בעמך וכו' ושבת קדשך להם הודעת וחוקי ר"ח להם קבעת בא"י מקדש השבת וישראל ור"ח.

לסכום:

נוסח ספרד אחרי אתה יצרת וכו' ופסוקים, קטעים נוסח ר"ח של חול בלי שינוי, נוסח
שבת בלי שינוי (אין סמך ממש לחתימה מעין החתימה של ר"ח, ראה להלן מבית

מנוחה), וחתימה מקדש השבת וישראל ור"ח. בדומה לנוסח ספרד נמצא בסדר רב עמרם (מהד' ר"ד גולדשמידט עמ' צ, וקשה לעמוד על החילופי גרסא שם בתחתית העמוד. בהעתק שלפני החקרי לב המובא בבית מנוחה דהלן היה חסר ישמחו), ובמחזור ויטרי (עמ' 197) ועץ חיים מלונדון (ח"א עמ' קו-קז), שהם נוסח צרפת, קרוב לזה אבל לפני החתימה מוזכרים גם שבת וגם ר"ח (במחז' "ושבתות להם נתן וראשי חדשים להם קבעת", ובע"ח "ושבת קדשך להם הודעת וראשי חדשים להם קבעת").

נוסח בני רומא אחרי אתה יצרת ופסוקים, ישמחו וכו' (בלי או"א רצה נא וכו') או"א של ר"ח רגיל, ובסוף "וחקי שבתות ור"ח להם קבעת" (במהדורת שד"ל תרי"א גם תוספת זו אינה, וחוששני שיש שם ט"ס שהרי מלבד קמח דאבישונא נמצאת היא גם בדפוסי מנטובה משנות רע"ג, רצ"ז, שי"ז של"א, ווניציא שמ"ט, וגם במהד' שד"ל בשלש רגלים בכל התפלות קרוב לסוף מוזכר שבת), וחתימה מקדש השבת וישראל ור"ח. בין מהדורות הנ"ל יש גם נוסח "ושבתות וחוקי ר"ח להם קבעת", ועיין להלן בנוסח הרשב"ץ.

נוסח אשכנז הוא כסדר של בני רומא (ישמחו אחרי פסוקי "זרואשי חדשיכם" ולפני "או"א חדש")? אבל שולב בתחילת נוסח "או"א חדש" של חול, תוספת כמה מלים לשבת ("רצה במנוחתנו ר", "ביום השבת הזה") וקרוב לחתימה מעין החתימה ("ושבת קדשך להם הודעת", ובכ"י אופסלה דלהלן ודפוס שונצינו ר"ס(?), בומברגי רפט(?) וסדור מהד' הירץ שי"ב "ושבתות להם קבעת וחקי ר"ח להם הודעת", וראה להלן בהערות לכאורה סתירה בנוסח מהד' הירץ). עדות הקדום ביותר שמצאתי בשלוב בתחילת הקטע הוא בסביבת שנת ק"צ במנהגי מהר"א טירנא סוף הל' ר"ח (עמ' לא מהד' מכון י-ם) "או"א רצה במנוחתנו וחדש עלינו". ולענין שלוב בסוף הקטע עי' שו"ת מהר"ל סי' ג "ומהאי טעמא (שקרינא נחשב להתחלה) אמרינן שבת ומועדי קדשך לומר מעין החתימה סמוך לחתימה". וא"כ מהאי טעמא לכאורה צריך גם בשבת ר"ח. ועי' להלן גרסאות בכ"י.

והנה בענין הזכרת שבת ביעלה ויבוא כשהוא בברכת עבודה (רצה) נפסק בשו"ע או"ח סי' תכה שאין להזכירו, וכשהוא בקדושת היום ערבית שחרית ומנחה של יו"ט יש חילוקי דעות, הרמ"א בסי' תפז סעי' ב כתב להזכירו והב"ח מהרש"ל ואחרונים שלא להזכירו (משגיב שם ס"ק טו). ולמרות דהספרדים נהגו להזכיר שבת ביעלה ויבוא דקדושת היום, באו"א חדש וכו' של ר"ח אינם מזכירים, וכן באו"א רצה נא במנוחתנו אינם מזכירים של ר"ח. וצ"ל שהוא דומה למה שהביא הב"י בסי' קפח מהסמ"ג עשה כו, גבי ברכת המזון שאין להזכיר של ר"ח ברצה מפני שיוזכרנו ביעלה ויבוא ושני פעמים למה יזכיר, ולא יזכיר שבת ביעלה ויבוא כמ"ש בשו"ת מהר"ל סי' ג בשם הפוסקים (מנהגי מהר"א ק, מהד' מכון י-ם סי' קכה הגה א) שכבר הזכירו ברצה והחליצנו (שהוא תפלה מיוחדת לשבת, עי' ט"ז סי' תפז סק"ב).

והנה בנוסח ספרד הקשו הפוסקים דנפסק בגמרא (פסחים קד, א) שסמוך לחתימה בעינן מעין החתימה, והרי ר"ח נזכר בריחוק ותיירץ בסדור בית מנוחה (עמ' רמח), דמישמחו במלכותך היא אתחלתא דמעין חתימה דשבת ולאו הפסקה בין המעין חתימה דר"ח לרשל שבת, ומא"א חדש עלינו וכו' עד וינוחו בו כל ישראל מקדשי שמך הוי מעין חתימה דשבת ור"ח באורך סמוך לחתימה וכו', ע"ש. ועי' משי"כ לקמן מהאבודרהם בענין אין חותמין בשמים.

7 ומצאתי בסדור רוקח במוסף שבת ר"ח ח"ב עמ' תרל"ב "ביום השבת שני כבשים, כל מעשה שבת משנה ופול ומונו לענין שני כבשים, ע"ש עמ' מקטו) [כו] חדש עלינו וכו'". והעיד לי ר"י הרש"ל מהדיר הספר שכן הוא בארבעה כ"י ותיבת נו' בכ"י אחד. והנה מדהביא "חדש" ולא "וחדש" בוי"ו משמע שנוסחו "או"א חדש עלינו" בלי הזכרת שבת ולפחות בתחלתה) כנוסח בני רומא, או ספרד. וצ"ע.

גליון
שנה
נוסח
לז"ה
מדפ

מעין
החתימה
סמוך
לחתימה

ועיין רשב"ץ ח"ג סי' כט (הובא בבית מנוחה) "תמהת בחתימת אתה יצרת שאין חותמין בה והנחילנו שבת וראשי חדשים כדי שיהא סמוך לחתימה מעין החתימה כמו שעושין בשבת וחולו של מועד. אין בנוסחתנו והנחילנו כלל (כלומר דומה לנוסח בני רומא ולאכט) אלא סוף הברכה הוא מתחיל חדש עלינו את החדש הזה כמו במוסף של חול (כלו) לא נוסח ספרד קטע זה מקומו במקום אחר, ולא כהאכט המאכל) ומסיים בה וחקי שבתות וראשי חדשים להם קבעת⁸ כדי שיהא סמוך לחתימה מעין החתימה⁹, והשבת ג"כ חק הוא שנאמר שם שם לו חק ומשפט ודרשו בסנהדרין (נו ע"ב) שבת ודינין במרה איפקיד¹⁰. וראה להלן מרבי סעדי.

בהג"ל
ונוסח
הרשב"ץ

בסדור רבי סעדי (עמ' קל-קלא) כתוב כסדר הקטעים בבני רומא (כולל ישמחו) ובסוף הקטע או"א חדש עלינו (שהוא נוסח ר"ח על חול עלי הזכרת שבת) תחלה וראש לרוחתנו (ואומר) קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, (אצטני נטונך ואמת נפשט נישועתך, יש חילופי גרסא, עיין בהערות 55) וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו ה' אלקינו באהבה ורצון שבתות קדשך בא"י מקדש השבת וישראל וראשי חדשים¹¹.

נוסח
בסדור
רבי
סעדי
גמון

והשיטה מקובצת ביצה יז ע"א כתב בשם הריטב"א "וצריך שיאמר סמוך לחתימה מעין החתימה "וחוקי ראשי חדשים קבעת" (מחליש מעין החתימה צ"חוקי ר"ח להם קבעת", חשמע דעד כלן חזקיו שבת, וכו' כנסת ספרד, ע"פ, וכן הוא בסדור טוסט ספרד דפוס נפולי משנת ר"ע) בא"י וכו' ואם לא אמרן חוזר לראש".

ריטב"א

וא"כ זכינו להבין נוסח בני אשכנז המזכירים שבת ב"או"א חדש" בתוספת תיבות הנ"ל (אפי' אלו הנוהגים שלא להזכיר שבת ביעלה ויבוא כשהוא בקדושת היום), והוא רק כדי שיהא סמוך לחתימה מעין החתימה, וכ"כ בשו"ת משאת בנימין סוף סי' צו, וכן הוא במחזור ויטרי ועץ חיים, בריטב"א וברשב"ץ הנזכרים לעיל, אבל להוסיף יותר אינו מן הדין.

ב

נוסח כמה ב"י המזוהים כנוסח אשכנז

לפינו כמה ב"י המזוהים כנוסחאות אשכנז (סמכתי על הרשום בקטלוגים). לדעתי מתוכם נראית חילוקי דעות (יתכן דעת יחיד) בהגדרת "סמוך לחתימה", אם הוא בתחילת קטע האחרון (וא"כ ניתן רשות אולי להרחיב קצת, ועי' בחקרי לב ח"ג סי' עג, דף קלו, א, "דלא בעינן במעין חתימה שיהיה ממש כחתימה גופה דכל דדמי במה הצד ש"ד") או

8 ועי' לעיל בסכום, נוסח בני רומא.

9 עיין להלן בתחילת סעף ב' מהחקרי לב.

10 ושמא תוספת זו כדי לעשות מעין חתימה סמוך לחתימה, ולכן חסר לפני קדשנו תיבות "או"א" (גם הקטע ישמחו אינו כאן אלא לעיל מיניה) כדי לעשותו המשך אחד, משא"כ בנוסח רב עמרם ולפידך הקשה בהם החקרי לב שאין כאן סמוך לחתימה מעין החתימה ואולי נוסח זה קצת סיוע לנוסח חב"ד, וא"כ ה"ה נוסח הרמב"ם והתימנים בלדי שהוא דומה לר' סעדי וחז' משמחו.

סמוך לחתימה ממש (וא"כ עדיף במקרה דידן לקצר כדי לכלול גם שבת וגם ר"ח סמוך לחתימה). ולעיל ראינו דעת הבית המנוחה שאפילו קטע לפני קטע האחרון נחשב סמוך לחתימה, ודעת הריטב"א ורשב"ץ דבעינן ממש סמוך לסוף¹¹. וכן הוא מנהג אשכנז הנפוץ.

ומסקנתנו שישנם בכ"ז ודפוסים עתיקים דהלן תשע עשרה עדויות של נוסח בענין "סמוך לחתימה מעין החתימה" במוסף ר"ח שבת:

1	כבני רומא
12	כנוסח אשכנז המקובל (בקיזור בהתחלה וגם בסוף)
1	כנוסח אשכנז אבל ארוך בהתחלה וקצר בסוף
5	רק בהתחלה

הרשום בגליון כתבי היד לדעתי אינו תיקוני ט"ס אלא התאמת בעל כה"י לנוסח אחר. ארשום כמה פרטים שמצאתי על כה"י כדי שנוכל לעמוד על זמן פנים כה"י או התיקונים.

והא לכם פרטיהם:

(1) כ"י מ.ל. 18026 (אופסלה 29), (בדף 44, ב בגליון בכ"י שונה כתוב הגאון מהר"ר שמעון שי' תיקן לומר אין כמוך פה פוירדא ר"ח שבת בשנת שלום (שע"י) לפ"ק... אנשיל לוי חזן שנת שפ"א כתבתי זאת....)

דף 54-55

ישנם שני טורים אחד מוסף ר"ח לחול והשני ר"ח ושבת. בר"ח שבת אחרי פסוקי שבת כתוב "ובראשי חדשיכם וכו' אר"א וכו'" והכוונה להמשיך בנוסח למטה לחול. ושם הוא נוסח רגיל לחול (אחרי הפסוקים לזין לגליון וגליון הימני בכ"י שנה "לשנת יסמח".....) "אר"א חדש (לזין לגליון, וגליון השמאלי בכ"י שנה "ואם שנת חום" כך נזה צמנוח' וקדשינו צמלנותיך והנחילנו צלחצ' וצלון צנת קדש' וחדש עלי' ציוס השנת הזה"). ובעמוד הבא אחרי ולסליחת עון "כי בישראל עמך בחרת (ההמשך נכתב יותר קטן הנכנס מלקי לגליון ואלו נכתב אחרי מחיקת כמה חיצות) מכל האומות ושבחות להם קבעת וחוקי ראשי חדשים להם הודעת בא"י מקדש השבת (עינוים על חיצת שנת) ישראל וראשי חדשים.

כלומר נוסח הפנים (בלי התקון שבגליון) הוא "אר"א חדש" כבחול כנוסח בני רומא אבל בלי ישמחו (גם הרמב"ם ונוסח בני רומניא אין בכלל הקטע ישמחו, אפי' בשבת רגילה). ובסוף יתכן (בלי התיקון) שאין סמוך לחתימה מעין החתימה. וצ"ע. ושם בכ"י ביר"ט דף 55-56 אינו מוזכר שבת רק בחתימה מקדש השבת (עם ארבעה עיגולים עליו לרחו שנהול ים זלג חיצות 66) ישראל והזמנים.

ובנוסח ע"פ התיקון שבגליון, נוסח שבת ארוך בתחילת הקטע (גלי ותן מלקטך נמותרך) ובסמוך לחתימה מעין החתימה.

(2) כ"י מ.ל. 1771 (אופ. 758) אוקס' 1105 (בדף 442, ב שייך להתורני הרבני מהע'?) ר' מתת' מפוזן, חיים מקראקא).

11 ועיין באורחות חיים מלוניל וח"א סדר תפלת ערב שבת ס' חג, דישנה דעה שכמה תיבות (בגדון ההוא חמש) לפני החתימה היו נמי סמוך לחתימה. וכן הוא דעת המהרש"ל באותו נדון, הובא בהקדמה הכללית למה"ר שבתי סופר בסוף עמ' 8. וע"ש דעת מהרש"ס.

דף 122, ב-123, א

אחרי פסוקי שבת ור"ח "ישמחו... או"א רצה במנוחתנו וחדש עלינו את החדש הזה לטובה לסליחת עון כי בישראל... האומות ושבתות להם הודעת וחוקי... קבעת.

כלומר כנוסח אשכנז רגיל הידוע לנו אבל בתחילתו שבת מוזכרת בכינוי "מנוחתנו" (וכן מצאתי בדפוס שונצניו ר"ס ובומברגי רפ"ט).

(3) כ"י מ.ל. 17713 (מיכל 162, ישן 543)

דף 62, ב-63, א

ישמחו או"א רצה במנוחתנו וחדש עלינו את יום השבת הזה ואת יום ראש... ולסליחת עון כי בישראל... האומות ושבת קדשך להם הודעת וראשי חדשים להם קבעת בא"י.... כלומר נוסח אשכנז רגיל הידוע לנו.

(4) כ"י 17715 (אופ. 643) אוקס. 1109 (לוח המתחיל משנת ק"ח, בדף 3, א רשימות לידות ופטירות משנת רצ"ח עד ש"ח).

דף 42, ב

ישמחו... או"א רצה במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך ושבענו... באמת (כמו נשנת) וחדש עלינו את החדש הזה... ולסליחת עון כי בעמך ישראל... האומות בחרת וחקי ראשי חדשים להם קבעת בא"י.... כלומר שבת מוזכרת רק בתחילת הקטע אבל כנוסח ארוך "רצה במנוחתנו" עד "באמת" בלי "והנחילנו".

(5) כ"י מ.ל. 22611 (מיכל 436) אוקס' 1025 (בדף קסח, ב ואני יהודה נקדתי זה המחזור... וסיימתי א"ך בכסלו (תשרי הפסח) באלף החמישי ובדף 340 עדות מכירה משנת שט"ז בדף קפז בגליון מוזכר ק"ק פוזנא).

דף 7 מוסף שבת ור"ח בלתי מנוקד

אחרי פסוקי שבת ור"ח "כהלכתן (נגליון נכ"י שנה ישמחו... נחשית ח"א) או"א רצה במנוחתנו וחדש עלינו את יום השבת הזה ואת יום ראש החדש... ולסליחת עון כי בישראל עמך בחרת מכל האומות (נגליון נכ"י שנה "שנחת להם הודעת וחקי") וראשי חדשים להם קבעת בא"י....

כלומר נוסח הפנים (בלי התיקון) הזכרת שבת (ולא נמנעת, את יום השבת חס ו) רק בהתחלה ובלי ישמחו, ובתיקון גם סמוך לחתימה מעין התחימה.

(6) כ"י מ.ל. 17708 (אופ. 649) אוקס' 1102 (רשימת בעלים משנת קפ"ג, בדף 118, ב רשימת פטירות משנות ש"ן)

דף 49, ב

אחרי פסוקי שבת ור"ח "ישמחו... או"א רצה במנוחתנו (נכ"י שנה נגליון "קדשנו נמנעת ו") חדש עלינו את יום השבת הזה ואת יום ראש... ולסליחת עון כי בישראל... האומות (נכ"י שנה נגליון ושנת קדש להם הודעת) וחוקי ראשי חדשים להם קבעת בא"י.... כלומר בלי תיקון הגליון הנוסח הוא, "רצה במנוחתנו חדש עלינו את יום השבת הזה ואת יום ראש החדש... ולסליחת עון כי בישראל... האומות וחוקי ראשי חדשים להם קבעת בא"י".

כלומר הזכרת שבת רק בתחילת הקטע ובלי קדשנו.

(7) כ"י מ.ל. 17712 (אופ. 642) אוקס' 1106 (בסוף, אולי בעלים, מנחם מענדל במהורר ארי לייב סגל מזאלקוני מלמד פה האמל).

דף 47, א-ב

ישמחו... אר"א רצה במנוחתנו וחדש עלינו את יום ראש (עינול קטן על חיצת יום וולח, ואולי היה מיועד למקום "למ יום השנה ו") החדש ולסליחת עון ולכפרת פשע כי בישראל האומות וחקי ראשי חדשים להם קבעת בא"י.....
כלומר שבת מוזכרת רק בהתחלה ובכינוי "מנוחתנו".

לסכום:

בדקנו שבעה כ"י, ארבעה שלא הוגה בהם נוסח אחר בגליון, ושלשה שיש בהם נוסח אחר בגליון המהיום שש עדויות, ס"ה עשר עדויות.

בשני כ"י (2, 3) שאין בהם תיקון הוא נוסח אשכנז המקובל אצלנו היום.

שני כ"י (5, 6) שיש בהם תיקון, אחרי התיקון כנוסח אשכנז המקובל היום (באחד מהם בתוספת תיבות "וקדשנו במצותיך ר").

בכ"י אחד אחרי התיקון (1) כנוסח אשכנז המקובל אבל נוסח ארוך בהתחלה (אבל בלי תוספת "ותן וכו'").

ובכ"י שיש בהם תיקון, הנוסח לפני התיקון:

בכ"י אחד (1) כבני רומא (כן נ"ל).

בארבעה כ"י (4, 5, 6, 7) שבת מוזכרת רק בתחילת הקטע (יש בכינוי "מנוחתנו" ויש בכינוי "שבת").

כלומר, מתוך עשר העדויות:

אחד (1) כבני רומא.

ארבעה כ"י (2, 3, 5, 6) כנוסח אשכנז המקובל (בקיצור בהתחלה וגם בסוף).

(ועליו יש להוסיף כ"י פרנקפורט, דפוס פרג רע"ג ורע"ז, שונצינו ר"ס, פראג רע"ז ורע"ז, בומברג רפ"ט, מה"ר הירץ ש"כ. ס"ה שנים עשר כנוסח אשכנז המקובל).

אחד (1) כנ"ל נוסח ארוך בהתחלה אבל קצר בסוף (והשווה להלן נוסח בני רומניא).

ארבעה רק בהתחלה, שלשה (5, 6, 7) בקיצור (ועליהם יש להוסיף נוסח אשכנז דפוס צפון איטליא בערך שנת ר"נ. ז"ל בדף 35 "אר"א רצה במנוחתנו וחדש עלינו את השבת הזה ואת יום ראש החדש הזה לטובה.... כי בישראל עמך בחרת מכל האמות וחקי ראשי חדשים להם קבעת בא"י...", כלומר ארבעה בקיצור), ואחד (4) באריכות, ס"ה חמשה.

ישנם עוד כמה הבדלים נוספים בין כתבי היד.

(1) יש בהזכרת שבת בהתחלת הקטע בכינוי "מנוחתנו", ויש שכתבו "יום השבת". ועיין שר"ע סי' תפז סעי' ביר"ט שחל בשבת "אומר את יום המנוח הזה וכו', ובמשנה כרורה סק"ז מנהגנו "את יום השבת הזה", ונהרא ונהרא ופשטיה. והחידוש כאן מנוחתנו בלי להזכיר "יום" ועכ"ז מזהה הוא בשבת¹².

12 נ"ל שגם הנותן יאיר בחר בנוסח זה, שהרי במקור חיים סי' תכה על דברי המתבר "ר"ח שחל להיות בשבת כולל במסוף בברכה רביעית שבת ור"ח וחזרתם מקדש השבת וישראל וראשי חדשים", כתב הוא וז"ל: "כולל במוסף- פי' בחתימה ודלא כאומרים שפת יתר חדש עלינו ביום

עוד
הנדלים
נוסח
השבת

(2) ובין אלו המזכירים "יום השבת" יש "חדש ... את יום השבת" (כלומר בקשה לשבת, גם רצה במנוחתו הוא בקשה לשבת, ומלבד כ"י הנ"ל מצאתי כן בדפוס פראג רע"ג ורצ"ז), ויש "חדש.... ביום השבת הזה את החדש הזה" (כלומר הבקשה על החדש, ורק מזכירים שהוא בשבת).

(3) ובין אלו שסמוך לחתימה ממש, יש לשון "הודעת" על שבת (במחזור ויטרי הנ"ל נתת ו"קבעת" על ר"ח (ברשב"ץ הנ"ל, נוסח בני רומא, ובני רומניא לקמן "וחקי שבתות וראשי חדשים להם קבעת", ויש גם בבני רומא "ושבתות וחקי ר"ח", ראה לעיל), ויש "קבעת" על שבת ו"הודעת" על ר"ח¹³.

(4) ויש כותבים שם "ושבתות להם הודעת"¹⁴ ויש "שבת קדשן להם הודעת"¹⁵.

(5) יש "כי בישראל עמך" ויש "כי בעמך ישראל".

ג

בגמרא ברכות מט, א אמרינן אין חותמין בשנים, ושם במסקנת הגמרא לענין שבת וי"ט ור"ח, יש כמה דעות בראשונים, שיטת בה"ג שבשבת ור"ח חותמין בשנים, שיטת שאר ראשונים שגם בשבת ר"ח וי"ט אין זה נקרא חתימה בשנים אלא באחת. ובשיטת שאר הראשונים יש חילוקי הסברים, שיטת רש"י שהמקדש (הקב"ה) שבת וי"ט ור"ח הוא אחד ואין בו החיסרון של חתימה בשנים, ושיטת רבי אפרים הספרדי (המובא בתלמידיו רבי יונה) למרות שהן שנים כיון שבאים בזמן אחד גם נקרא חתימה באחת, ושיטת תלמידיו רבי יונה שתלויים שבת ישראל וי"ט אי ר"ח זה בזה כמו שנביא להלן מהאבודרהם.

וד"ל האבודרהם בברכת המצות (עמ' 19 דפו' ורשא; השלם עמ' כד) "ומסקני' בפרק ג' שאכלו (ברכות מט, א) שאין חותמין בשנים כגון מושיע ישראל ובונה ירושלים מפני שאין עושים מצות חבילות חבילות אלא יודה על כל אחת ואחת לבד. ומקשים על הארץ ועל המזון. ארץ דעבדא מזון. על הארץ ועל הפירות. ארץ דעבדא פירות. מקדש ישראל והזמנים. ישראל דמקדשי לזמנים. מקדש ישראל וראשי חדשים. ישראל דמקדשי לראשי חדשים. ומקשה מקדש השבת וישראל והזמנים, מקדש השבת וישראל וראשי חדשים, פירוש דאפילו תמצא לומר דקדושה דישראל וזמנים או ראשי חדשים חדא היא, מכל מקום קדושה דשבת וישראל דמקדשי להו לזמנים תרתי נינהו. ומתריך "התם נמי חדא היא מאי טעמא שבת הא מקדשא וקיימא, זמנים וראשי חדשים ישראל הוא דקבעו להר"

השבת הזה את יום ר"ח, וי"א חדש עלינו את יום השבת וכו', וזה טעות גמור". מש"כ "פי' בחתימה" צ"ל שכוונתו לסמוך לחתימה, שהרי המחבר כתב אח"כ "וחותם", ולפוס ריהטא כוונתו כנוסח הנ"ל ורק שלל לשון "ביום השבת או את יום השבת" וזכר הוא ביוסף אומץ ס' תרץ, ודלא כמנהגי וורמיישא של ר"י קירחוס עמ' עה, ע"ש, אבל צ"ע, ממה שפי' תיבות שבמחבר "כולל במוסף". "פי' בחתימה", משמע ששולל כל תוספת לשון חוץ מן החתימה, כלומר אפי' "רצה במנוחתו", וא"כ הוא כנוסח הרשב"ץ דלעיל, וצ"ע שהרי לא מצאנו עדות לנוסח זה באשכנז. ועיין בסדור עבודת ישראל מה שרצה להוכיח מנוסח בני ספרד על תיבות אלו, ואינו נראה שהרי בהם אין שילוב שבת כלל בקטע זה. וגם יש לדון על ראייתו ממחזור רומא.

13 ועיין ביוסף אומץ ס' תרץ שהשיג על נוסח זה. בסדור מה"ר הירץ משנת ש"כ לכאורה יש סתירה, בשבת ר"ח כתוב **שבתות** להם **קבעת** וחקי ראשי חדשים להם **הודעת**, ובר"ח בחול כתב "וחקי ר"ח להם **קבעת**". ועיין להלן בהערות.

14 וכו' ביוסף אומץ ס' תרץ.

15 והוא ע"ש הפוסק (נחמ"ט, יד) ואת שבת קדשך הודעת להם, ומצוות וחוקים וגו'.

אין
חותמין
בשנים

(ונענין זה גם גורס הא"ח ח"צ סי' תמ, ועיי' דק"ס ע"ס נזכרות). והכי קאמר מקדש השבת וישראל דקדשינהו לזמנים או לראשי חדשים, פירוש מה ענין להזכיר שבת עם קדושה זו החדשה בחתימה אחת הא לאו מחד מינא נינהו דשבת קבעוה שמים ויום טוב קבעוהו ב"ד אלא הטעם שנזכרה כאן עמה מפני שקדושת שבת היא סבת קדושת ישראל שנאמר בה כי אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני יי מקדישכם. הלכך נזכרה כאן מפני שהיא גורמת קדושת ישראל כמו שקדושת ישראל נזכר ביום טוב בלא שבת לפי שהם סבת קדושת הזמנים. ובדין היה להזכיר שבת אפילו ביום טוב בלא שבת אלא מפני שהוא דרך להזכירה בשבת בלא ייט ומחזי כשקרא, הא למדת דחדא חתימה היא וכו'.

וטעם זה הוא בתרי' בברכות שם. והובא גם בלבוש או"ח סי' תכה. ושמעתי בשם אחד מגדולי הלומדים לומר לפי תרי', במי שלא קידש בשבת יו"ט או ר"ח ולא התפלל רק מוסף דשבת ר"ח, אפי' למגן אברהם (סי' רע"א סק"א) "דמדאורייתא בקידוש שאמר בתפלה סגוי", לא יצא ידי קידוש דאורייתא, וצ"ע מדברי הבאור הלכה דלהלן.

ולכאורה אפשר לומר שזה טעם נוסח בני רומא ונוסח אשכנז, שכיון ששבת המזכר בחתימה אינו אלא לסבת קדושת ישראל, לפיכך הזכרתו שם הוא רק בקצור. ושמעתי מהני"ל, לומר דנוסח הרמב"ם ונוסח ספרד אינם תואמים לטעם תרי' (הוא כהסברו דאבודרהם), וסוברים הם כטעם רש"י או רבי' אפרים. אבל צ"ע מהאבודרהם עצמו שבסדר מוסף ר"ח לשבת (עמ' 106) הביא "ואומר או"א חדש עלינו את החדש הזה וכו' עד וחקי ראשי חדשים להם קבעת, ואומר ישמחו במלכותך וכו' ואומר רצה נא במנוחתנו וכו' והכל פירשנו למעלה, וחזתם בא"י מקדש השבת וישראל וראשי חדשים". והוא כנוסח ספרד. וא"כ גם לנוסח ספרד ס"ל טעם תרי' ועם כל זה יש בו הזכרת שבת (בנוסח המלא של שבת רגילה) סמוך לחתימה, ולענין ר"ח צריכים לומר כדברי הבית מנוחה לעיל דמ-"ואור"א חדש עלינו וכו' עד וינוחו בו כל ישראל מקדשי שמך הוי מעין חתימה דשבת ור"ח באורך סמוך לחתימה וכו'.

וכן צ"ע מדברי הבאור הלכה סי' תפז ד"ה מקדש, ז"ל "בגמרא איתא מחלוקת ב"ש וב"ה בשבת ויר"ט דלבי"ש מתפלל שמונה ולבי"ה שבע ופותח בשל שבת וחזתם בשבת ומזכיר יו"ט באמצע רבי אומר אף חזתם בה מקדש השבת וישראל והזמנים ומסקינן שם דהלכה כרבי וכתב הכנה"ג דבדיעבד אם חתם רק בשל יו"ט יצא כיון שהזכיר שבת באמצע והפרי"ח ועוד כמה פוסקים חולקים עליו דבין שהזכיר שבת לבד או יו"ט לבד לא יצא כיון ששינה החתימה ממטבע שטבעו חכמים, ולע"ד היה נראה לחלק דאם דילג של שבת לא יצא ואם דילג של יו"ט יצא די"ל דאף לרבי דהוסיף לחתום אף בשל יום טוב היינו רק לכתחלה אבל בדיעבד אם לא חתם רק בשל שבת מודה דיצא דבדואי לא פליג על ב"ה דעיקר נוסח הברכה היא רק לחתום בשל שבת אלא דלכתחלה הוסיף אף בשל יו"ט ויש הוכחה לזה מהירושלמי וכו', ע"ש. ולכאורה אם לתרי' כשחזתם בשל שבת יו"ט או ר"ח (לרבי), אין הכוונה ב"מקדש השבת" לחתום בשבת עצמו רק שעל ידו יש קדושת ישראל, הרי כשחזתם רק ב"מקדש השבת" לחוד ברור שהכוונה רק לשבת, ואין יתכן שרבי בשלל לכתחלה ישנה כל מובנו של "מקדש השבת". ואינו נראה דהה"ח כתב דבריו רק לטעם שאר הראשונים ולא לפי תרי', הלוכו, והאבודרהם הנ"ל.

אלא נרא' לי דגם תרי' והאבודרהם לא התכוונו דב"מקדש השבת וישראל וכו'", שאין הכוונה לחתום לשם שבת עצמו, אלא רק דגם "שבת" המוזכר גם משתייך ליו"ט ור"ח כדי להוריד את החסרון של חתימה בשתים שטעמו משום מצות חבילות חבילות כמבואר בברכות מט, א.

יש לדון מדברי התוס' ישנים המובאים במהרש"א (ביצה יז, א) על מה שכתוב בגמרא "יום טוב שחל להיות בשבת" ובר"ח כתוב "שבת שחל להיות בר"ח" שלכאורה צ"ע שהרי שבת הוא הקבוע. וד"ל "גבי יו"ט נקט איפכא יו"ט שחל להיות בשבת משום דביו"ט מתפלל

כסדר של י"ט אבל ר"ח מתפלל כסדר שבת. ולכאורה במוסף ניהא למנהג: ספרד שרק שבת מוזכר קרוב לסוף, וראה לעיל בהתחלת המאמר שגם במחזור ויטרי ועץ חיים (נוסח צרפת) הוא דומה לספרד. אבל לא לבני רומא ובני אשכנז, שהעיקר הוא ר"ח, רק שמוסיפים כמה תיבות של שבת כדי שיהיה סמוך לחתימה מעין החתימה (ובפרט להסברו של האבודרהם הנ"ל, ועו"ע לעיל בסעי' א בהערות מהשלטי גבורים). וצ"ל שכוונת התי"ר רק לענין שאר התפלות ולא מוסף. ועיין בתוס' חכמי אנגליא שתירץ תירוץ אחר ז"ל "שבת שחל בר"ח, הוה ליה למיתני איפכא ולתלות שאינו תדיר בתדיר ככל מקום, אלא לפי דבהלכות שבת מייירי הבריייתא לעיל לכך תני הכי". ולולי תירוצם לכאורה אפשר לומר שאין הכי נמי היה צריך להיות כתוב "ר"ח שחל להיות בשבת", רק התנא נשמר בלשונו שלא נטעה לפרשו ר"ח שחל להיות באמצע השבוע, שכן מצוין בחז"ל שקראו לימות השבוע שבת.

ד

לפנינו נוסח בני רומניא (בזנטין, תושבי תורכיה ויון לפני גרוש ספרד) ויניציא ר"פ ח"א.

נוסח
בני
רומניא

מוסף לר"ח בחול דף מג, ב	מוסף לשבת ר"ח דף מז, א	שחרית שבת רגיל' דף לב, א
אלדינו ואלדי אבותינו	אלדינו ואלדי אבותינו רצה	אלדינו ואלדי אבותינו רצה
במנוחתנו קדשנו במצותיך	במנוחתנו קדשנו במצותיך	במנוחתנו קדשנו במצותיך
תן חלקנו בתורתך שבענו	תן חלקנו בתורתך שבענו	תן חלקנו בתורתך שבענו
מטובך ושמח את נפשנו	מטובך ושמח את נפשנו	מטובך ושמח את נפשנו
בישועתך וטהר את לבנו	בישועתך וטהר את לבנו	בישועתך וטהר את לבנו
חדש	לעבדך בלבב שלם וחדש	לעבדך באמת ובלבב שלם
עלינו את החדש הזה לטובה	עלינו את החדש הזה לטובה	עלינו את החדש הזה לטובה
לברכה לחיים ולשלום לששון	לברכה לחיים ולשלום לששון	לברכה לחיים ולשלום לששון
ולשמחה לישועה ולנחמה	ולשמחה לישועה ולנחמה	ולשמחה לישועה ולנחמה
ולפרנסה לכלכלה לזכות	ולפרנסה לכלכלה לזכות	ולפרנסה לכלכלה לזכות
ולמעשים טובים לסליחת חסא	ולמעשים טובים לסליחת חסא	ולמעשים טובים לסליחת חסא
ולמחילת עון ולכפרת פשע	ולמחילת עון ולכפרת פשע	ולמחילת עון ולכפרת פשע
ולתלמוד תורה ולגמילות	ולתלמוד תורה ולגמילות	ולתלמוד תורה ולגמילות
חסדים כי בישראל עמך בחרת	חסדים כי בעמך ישראל בחרת	חסדים כי בעמך ישראל בחרת
מכל העמים וחקי	מכל העמים וחקי	מכל העמים וחקי
ראשי חדשים להם קבעת ברוך	ראשי חדשים להם קבעת ברוך	ראשי חדשים להם קבעת ברוך
אתה ה' מקדש ישראל	אתה ה' מקדש השבת ישראל	אתה ה' מקדש השבת ישראל
וראשי חדשים:	וראשי חדשים:	וראשי חדשים:

במעריב שבת אין ישמחו וכן במוסף. בשחרית רק חמדת וכו'.